

MYRENE I FILLAN HERRED, SØR-TRØNDELAG FYLKE.

Av konsulent Osc. Hovde.

Fillan herred består av nordøstre del av øya Hitra og dessuten av flere mindre øyer og holmer nord-øst for Hitra i Sør-Trøndelag fylke. Geografisk sett ligger herredet mellom 63° 32' 42" og 63° 44' 41" nordlige bredde og 1° 26' 24" og 1° 50' 9" vestlig lengde, regnet fra Oslo meridian.

Fillan grenser til herredene Sandstad i sør og Hitra i vest. I nord og øst begrenses herredet av hav, nemlig henholdsvis Frøysjøen og Frohavet. De nærmeste herreder er: I nord Nord-Frøya og i øst Ørland. Fillfjorden danner skille mellom Hitra og herredets andre øyer, hvorav Fjellværøy og Ulvøy er de største.

Herredets totalareal er 113,38 km² og landarealet utgjør 108,72 km². Herav ligger omtrent $\frac{3}{4}$ på Hitra.

Fillan har småkupert landskap, men ingen høye fjell. De største høyder går opp til ca. 180 m o. h. Langs grensen mot Sandstad finnes en del furuskog, men ellers er de mindre øyer, og største delen av herredet for øvrig, så godt som skogbart.

Jordbrukstelingen av 1949 oppgir ca. 1 km² skog (vesentlig barskog) på de bruk som er med i tellingen, mens skogtellingen regner med ca. 6,5 km² skog i hele herredet. Av udyrket, dyrkbar fastmarksjord oppgir foran nevnte jordbrukstelling 468 dekar, og av myr 1317 dekar. Jordbruksarealet er oppført med vel 3800 dekar, hvorav vel 3000 dekar er dyrket. Dette areal er fordelt på 188 bruk. Gjennomsnittsstørrelsen på brukene blir således ca. 20 dekar. Åkerarealet er forholdsvis stort, nemlig ca. 850 dekar eller 28 % av den dyrkede jord.

Fillan er et typisk kystherred med lang strandlinje og flere gode havner. En vesentlig del av befolkningen er derfor knyttet til sjøen. Den heimehørende folkemengde i 1946 var 1798 personer. Herav hadde 770 personer fiske og fangst som hovednæring, mens 488 var knyttet til jordbruk. Resten av befolkningen hadde forskjellige andre yrker, hvorav samferdsel var den største gruppe med 139 personer.

Av tidligere myrundersøkelser i Fillan skal nevnes at Trøndelag Myrselskap har kartlagt og dybdeboret det såkalte Blåskogfeltet på ca. 1000 dekar ved Blåskogvatnet.

Fjellgrunnen i Fillan består av de samme bergarter som i Sandstad, nemlig vesentlig gneis og granitt. Det sparsomme jordsmonn, som er dannet ved grunnfjellets forvitring, er derfor næringsfattig.

De løse jordlag består vesentlig av myrdannelser, enkelte stenfulle morener og bunnfelte leirjordarter under den marine grense, som her ligger på ca. 60—80 m o. h.

Myrinventeringen i Fillan herred er utført etter samme

plan som ved tidligere undersøkelser.¹⁾ Markarbeidet ble utført sommeren 1954 av forfatteren av denne artikkel.

Kartgrunnlaget for inventeringen er N.G.O.s originalkopier i målestokk 1:50 000 hvor myrene er innkroket. I samme målestokk er det utarbeidet spesialkart, som her er reproduisert i målestokk 1:200 000.

Herredets myrareal er ca. 3600 dekar. Det utgjør ca. 3,3 % av landarealet og pr. innbygger representerer det ca. 2 dekar myr. Fillan er således et heller myrfattig herred.

De dominerende myrtyper er grasmyr (vesentlig myrull-bjønnskjeggmyr) med 73,1 %, grasrik kvitmosemyr med 18,1 %, lyngrik kvitmosemyr med 5,8 % og lyngmyr med 3,0 %.

Plantebestanden på myrene er i alt overveiende den samme som på myrene i Sandstad.²⁾ Det er således flere kvitmosearter, samt gråmose, etasjemose og fjærmose som dominerer i bunnvegetasjonen. Av høyerestående planter er det særlig bjønnskjegg, torvmyrull, rome og starrarter, samt pors og flere lyngarter som råder grunnen. Det er stort sett nøysomme til middelskravfulle arter som dominerer hva kravet til vokseplassens næringsinnhold angår.³⁾

Jordprøver til kjemisk analyse er tatt på forskjellige steder innen de største myrområder. Det er i alt tatt 8 såkalte dyrkingsprøver fra det øverste 20 cm av myrlaget. Prøvene er analysert ved Statens landbrukskjemiske kontrollstasjon i Trondheim. Av prøvene er 5 fra grasmyr av myrull-bjønnskjeggtypen, 2 fra grasrik kvitmosemyr og 1 fra lyngrik kvitmosemyr. Grasmyrprøvene har forholdsvis høy volumvekt, nemlig gjennomsnittlig 127 g pr. l i vannfritt materiale. Mosemyrprøvene ligger på under 100 g pr. l. Askeinnholdet er også høyest for grasmyrprøvene, nemlig 5,9 % i gjennomsnitt mot 3,9 % for mosemyrprøvene. Når det gjelder det prosentiske innhold av kvelstoff og kalk er det derimot liten forskjell på prøvene fra de 3 forskjellige myrtyper. Men det totale innhold av kvelstoff og kalk pr. dekar til 20 cm dyp er størst i grasmyrprøvene, nemlig henholdsvis i gjennomsnitt 567 kg og 116 kg mot 372 kg og 61 kg i mosemyrprøvene. Her er således et ganske stort behov for kalk. Surhetsgraden er temmelig ens i samtlige prøver, idet pH-verdien ligger mellom 4,2 og 4,7. Prøvene er altså sterkt sure. Når det gjelder innholdet av mikronæringemnene kopper, mangan og bor, så kan det rent generelt sies at innholdet av mangan er tilstrek-

1) Jfr. Aasulv Løddesøl: Det norske myrselskaps myrinventeringer, Meddelelser fra Det norske myrselskap, 1941.

2) Jfr. Osc. Hovde: Myrene i Sandstad herred, Meddelelser fra Det norske myrselskap, 1954.

3) Jfr. Aasulv Løddesøl og Johannes Lid: Myrtyper og myrplanter, Grøndahl og Søns Forlag, Oslo 1950.

kelig, mens det bør tilføres kopper og bor ved eventuell dyrking av myr i Fillan.

Høyden over havet varierer fra 10 til 90 m, men storparten av myrarealet ligger i 50 til 80 m h. o. h. Og det er jo en brukbar nivå-høyde for dyrking selv så langt ut mot havet.

Det friske moselag er sjelden mer enn 15 cm selv på de typiske mosemyrer, og på grasmyrene mangler som regel moselaget helt.

Myr dybden varierer fra 30 cm, som er lavmålet for myr etter inventeringsplanen, til over 5 m. Vanligst er dog dybder mellom 1,5 og 3,0 m.

Undergrunnen består mest av grus, som ofte er storsteinet, eller sand og til dels leire. De grunneste myrpartier ligger ofte direkte på fjell.

Formoldingen er god innen grasmyrene og som regel noenlunde god for de andre myrtyperes vedkommende.

Fortorvingen er oftest høy allerede i $\frac{1}{2}$ m dybde, og her er således brukbar brenntorv innen de fleste myrer. Fortorvingsgraden, som er bestemt etter v. Post's skala, kommer sjelden over H7, og brenntorvkvaliteten er ikke av den beste på grunn av myrenes forholdsvis høye askeinnhold.

De topografiske forhold må stort sett betegnes som mindre bra for dyrking fordi myrene ligger spredt og ofte er sterkt oppdelt av fjellknauser. Det er derfor vanskelig å finne store sammenhengende dyrkingsfelter som er godt skikket for drift med nåtidens tekniske hjelpemidler.

Dreneringsforholdene er gjerne også mindre gode, idet dårlig fall og fjellpartier ofte stenger for utløp av vatnet. Det vil videre falle kostbart å opparbeide veier fram til de spredte myrfelter.

Feltvis beskrivelse av myrene i Fillan.

Myrene i Fillan er i terrenget inndelt og behandlet i 14 områder, som hvert har fått sitt nummer på kartet. Områdene omtales her i den rekkefølge de er undersøkt, uansett størrelse og utnyttelsesmuligheter for øvrig. Områdene 1—10 ligger på Hitra, mens 11—13 ligger på Fjellværøy, og område 14 omfatter Ulvøy. Den del av herredet som ligger på Hitra er i statistikken oppgitt til 75,79 km² og myrarealet er her, ifølge våre undersøkelser, 3340 dekar. Her finnes således omtrent $\frac{3}{4}$ av herredets landareal og vel $\frac{9}{10}$ av myrarealet.

Området mellom Fillfjorden og herredsgrensen mot Sandstad, øst for Kalklovelva, som kommer fra Neverlivatnet (kartfig. nr. 1 og 2), representerer et temmelig bergfullt landskap, hvor myrene ligger spredt i smale striper og ofte med fjellskjær i dagen. Myrarealet utgjør ca. 600 dekar, hvorav vel $\frac{2}{3}$ er grasmyr av myrull-bjønnskjeggtypen og resten er kvitmosemyr, dels grasrik og dels lyngrik. Det vesentligste av myrarealet ligger i 60—90 m h. o. h. Dybden er inntil

4,5 m med omtrent 2 m i gjennomsnitt. Undergrunnen består av grus, stein og fjell. Myrene er noenlunde vel til vel formolda i øverste laget og inneholder en del brenntorv i de dypere lag. Her er regnet med vel 100 dekar brenntorvmyr med 160 000 m³ råtorv. Myroverflaten er noe tuet og dreneringsforholdene er delvis vanskelige. Dyrkingsverdet er satt til D3, det vil si noenlunde god dyrkingsmyr for de beste partier.

Mellom Kalklovelva på den ene side og Stiksdalsvatnet og Sætervatnet på den annen side (kartfig. nr. 3) er det kupert fjellterreng med spredte myrpartier på opptil 20—30 dekar og med samlet myrareal ca. 320 dekar. Arealet er omtrent likt fordelt mellom grasmyr av myrull-bjønnskjeggtypen og kvitmosemyr, mest grasrik. Myrdybden er opptil 3,5 m, med ca. 1,5 m som gjennomsnittsdybde. Undergrunnen består av grus, stein og sand med enkelte partier fjell. Det øvre myrlag er noenlunde vel til vel formolda, men brenntorven i dypere lag er av dårlig kvalitet. Myrene er noe tuet og har mindre gode dreneringsforhold og vanskelige atkomstforhold. Høyden over havet er 30—90 m. Dyrkingsverdet er her satt til D3—4, altså noenlunde god til mindre god dyrkingsmyr.

Langs veien vest for Stiksdalsvatnet og Sætervatnet (kartfig. nr. 4) er bra sammenhengende myrer i 30—60 m h. o. h. Arealet av dette myrområde utgjør ca. 160 dekar, hvorav 100 dekar er grasmyr av myrull-bjønnskjeggtypen og resten er grasrik kvitmosemyr. Myroverflaten er svakt tuet og formoldingsgraden er noenlunde vel til vel. Dybden er for det meste 1—2 m, men dybder på vel 3 m forekommer i mosemyra. Undergrunnen består av grus og stein. Også her er brenntorven av dårlig kvalitet. Dreneringsforholdene er bra, og da feltet har en gunstig beliggenhet nær vei, kan dyrkingsverdet settes lik D3—2, altså noenlunde god til god dyrkingsmyr.

Vest for sistnevnte felt og sør for Larsskogvatnet (kartfig. nr. 5) er et stort myrområde på ca. 500 dekar mellom furukledte åser. Det meste av myrene her er grasmyrer av myrull-bjønnskjeggtypen med jevn overflate og gode hellingsforhold. Høyden over havet er 50—90 m. Dybden av myrene er vanligst 2—3 m og undergrunnen består av grus og stein. Det øvre myrlag er noenlunde vel til vel formolda og i dypere lag finnes brukbar brenntorv. Her er således regnet med ca. 100 dekar brenntorvmyr med gjennomsnittlig 1 m avtorvbart lag. Dreneringsforholdene er noenlunde bra, men atkomsten er vanskelig, og området må karakteriseres som noenlunde god til mindre god dyrkingsmyr, altså D3 —D4.

Området sør for Blåskogvatnet og øst for Sandvatna (kartfig. nr. 6 og 10) innbefatter mange mindre myrpartier mellom bergkoller. Myrenes høyde over havet er her 60—90 m og myrene ligger spredt. I alt finnes her ca. 360 dekar myr, hvorav 250 dekar er grasmyr av myrull-bjønnskjeggtypen og resten er kvitmosemyr, vesentlig grasrik. Myrdybden er opptil 3,5 m med vel 1,5 m i gjennomsnitt. Undergrunnen består av grus eller fjell. Her finnes også en del brenntorv, men

kvaliteten er heller dårlig. Formoldingen i dyrkingssjiktet er derimot bra. Utnyttelsen av myrene er vanskelig på grunn av mindre gode dreneringsforhold, og fordi det vil falle kostbart å opparbeide veier fram til alle myrflekker. Dyrkingsverdet er satt til D4—5 til beite.

Området nord for Blåskogvatnet (kartfig. nr. 7) representerer det største sammenhengende myrfelt i Fillan. Begrenset av Blåskogvatnet og Lakselva i sør, herredsgrensen mot Hitra i vest og hovedveien i nord og øst, innbefatter området ca. 1260 dekar myr. Herav er ca. 900 dekar grasmyr av myrull-bjønnskjeggtypen, 200 dekar er grasrik kvitmosemyr, 100 dekar er lyngmyr og 60 dekar er lyngrik kvitmosemyr. Grasmyra har jevn overflate og gode drenerings- og avløpsforhold. Mosemyra er flat og har mange sumper, så det kan bli vanskelig å få tilstrekkelig avløp for vatnet fra denne del av området ved eventuell dyrking. Myrenes høyde over havet er 30—60 m. Det meste av grasmyra og lyngmyra er omtrent fri for mose, og heller ikke mosemyra har særlig tykt, friskt moselag. Grasmyra er noenlunde vel til vel formolda, og mosemyra er svakt til noenlunde vel formolda i øvre lag. Brenntorvarealet utgjør ca. 200 dekar med 250 000 m³ råtorv, som kan avtorves uten skade for etterfølgende utnyttelse av arealet. Men brenntorv kvaliteten er ikke særlig god, så myrene kan godt dyrkes uten avtorving. Myrdybden ligger oftest mellom 1 og 2 m, men på et par steder måltas dybder på 3 m. Undergrunnen er omtrent overalt grus, unntakelsesvis fjell. Myrene innen dette område må karakteriseres som god til noenlunde god dyrkingsmyr (D2—3).

Omådet mellom Fillan og Eide (kartfig. nr. 8) består vesentlig av snaufjell med noen små myrflekker på tilsammen ca. 40 dekar, vesentlig grasmyr av myrull-bjønnskjeggtypen. Høyden over havet er 30—60 m og myrdybden er 0,5—1,5 m. Myrene inneholder litt brenntorv, men det blir stort sett uttatt for meget. Og myrflekkene bør heller kultiveres til beite.

Skjelalandet (kartfig. nr. 9) er også et stort snaufjellområde med noen små myrflekker på tilsammen ca. 30 dekar. Her bør ikke stikkes mere brenntorv, da dybden av myra som regel er mindre enn 1 m og undergrunnen består av enten grov grus eller fjell.

Foruten de her særskilt beskrevne områder finnes en rekke småmyrer på tilsammen ca. 75 dekar.

Fjellværøya er i statistikken oppgitt til 26,46 km² og har ifølge myrinventeringen ca. 210 dekar myr. Dette areal er inndelt i 3 områder (kartfig. nr. 11, 12 og 13), men behandles her under ett, da områdene er temmelig ensartet. All myr på Fjellværøya er henført til grasmyrtypene og det meste er myrull-bjønnskjeggmyr. Bare 5 dekar er betegnet som starrmyr. Myrene ligger i 10—50 m h. o. h. og er spredt over hele øya, men det meste finnes i området sør-øst for Mastad. Her finnes myrer på opptil 50 dekar (Stormyra). Myrdybden varierer sterkt, idet her enkelte steder ikke nåddes bunn med 5 m bor.

Dybder på 2—3 m er dog mest vanlig og med undergrunn bestående av grus og sand. Myrene har ikke nevneverdig mosedekke og er som regel noenlunde vel til vel formolda. I dypere lag er det brukbar, men ikke særlig god brenntorv. Brenntorvarealet er beregnet til i alt ca. 60 dekar med rundt regnet 100 000 m³ råtorv. Dreneringsforholdene for de fleste av myrene er bra og det meste av arealet kan dyrkes. Dyrkingsverdet kan settes til D2—3.

Ulvøya er 6,33 km² stor og her finnes bare ca. 50 dekar myr. For øvrig består landskapet vesentlig av snauffjell. Myrene er små og ligger spredt i det indre av øya. Høyden over havet er 20—50 m. Det meste av myrene har vært avtorvet så dybden er liten, nemlig som regel mindre enn 1 m. Myrene ligger i forsenkninger i terrenget, og undergrunnen består av sand. Av myrarealet er vel det halve grasmyr av myrull-bjønnskjeggtypen og resten er ren grasmyr. Dyrkingsmessig sett er disse myrer av god kvalitet hva selve jorda angår, men beliggenheten gjør at myrflakkene er lite skikket som nye bruk eller tilskuddsjord til de eldre. Derimot kan de ved kultur gi bedre beiter enn nå er tilfelle.

Utnyttelsesmuligheter.

Som nevnt innledningsvis har Fillan et forholdsvis stort folketall, sett i forhold til myrarealet, idet det vil falle bare ca. 2 dekar myr på hver person i herredet, hvis myrarealet var likt fordelt. Dessuten er største delen av herredet skogfattig. Det er derfor rimelig at myrene har vært sterkt beskattet som brenselkilde. Det gjelder særlig de myrer som ligger nærmest bebyggelsen eller inn til vei. En kan derfor også konstatere en del jordødeleggelse eller forringelse ved for sterk avtorving. Men det meste av disse arealer er dog brukbare til fremtidige kulturbeiter. I framtida må nok mange se seg om etter nye brenntorvfelter, en oppgave som kommunen kanskje må ta seg av. Det beregnede brenntorvforråd på 800 000 m³ råtorv over et areal på ca. 650 dekar vil imidlertid kunne dekke herredets brenselbehov i lang tid fremover, når en regner med den vedskog som finnes, og tar i betraktning at mange husstander nå bruker importert brensel. Dessuten vil sannligvis elektrisk energi i framtida utgjøre en stadig større andel av brenselforbruket.

Foruten til brensel har nytten av myrene hittil vært liten. Små arealer nær gårdene har nok vært dyrket, men det har ikke foregått myrdyrking i større stil. Den eneste jordbruksmessige nytten myrene har hatt er derfor som dårlige naturbeiter. Ifølge jordbruksstillingen av 1949 var det da bare 18 dekar kulturbeite i herredet og beiteene i utmarka er elendige. Det er derfor innlysende at behovet for kulturbeiter er særlig stort.

Videre ble nevnt at den gjennomsnittlige bruksstørrelsen er bare ca. 20 dekar. Men nåtidens driftsmidler er jo det alt for lite. Det ville derfor være ønskelig å øke bruksstørrelsen.

Det er således ikke vanskelig å finne anvendelse for de ca. 3600 dekar myr som finnes i herredet. En ideell utnyttelsesplan støter imidlertid på så mange praktiske hindringer at den bare delvis kan gjennomføres. Likevel skal her ganske kort skisseres en plan for utnyttelsen av myrene i Fillan.

Av de 650 dekar brenntorvmyr kan regnes med at 600 dekar kan avsees til *t o r v l a n d*. Det blir da igjen 3000 dekar som er disponibelt for jordbruksformål. Av dette areal er vel 1000 dekar karakterisert som god dyrkingsjord, mens nesten 1000 dekar vanskelig kan utnyttes til annet enn naturbeite på grunn av beliggenhet og terrengforhold. De resterende 1000 dekar fordeler seg omtrent likt mellom kvalitetsgruppene noenlunde god og mindre god dyrkingsmyr. Regnes med også den mindre gode dyrkingsmyr får en således ca. 2000 dekar dyrkbar myr i Fillan. Det rette ville vel være å nytte hele dette areal som tilskuddsjord og kulturbeiter til de eldre bruk. Og en bør så langt det er mulig gjennomføre en slik plan. Men her er også mulighet for opprettelse av noen nye selvstendige bruk, eksempelvis på Blåskogfeltet.

Forutsetningen for såvel opprettelse av nye bruk, som utvidelse av de tidligere ved tilskuddsjord, er at det blir bygget veier fram til myrene. Disse veier vil for øvrig også komme til nytte som skogsveier, torvveier og atkomstveier til beitefelter. Men på grunn av vanskelige terrengforhold og myrenes spredte beliggenhet, vil det falle kostbart å bygge slike veier. En plan som foran nevnt må derfor sees på temmelig lang sikt.

TORVSTRØPRODUKSJONEN I 1954.

Det er også for driftsåret 1954 hentet inn oppgaver over produksjonen av torvstrø ved de fabrikker som har maskinelt utstyr for riving og pressing av strøet. Antallet av torvstrøfabrikker på vår liste er i alt 55, dvs. samme antall som i 1953. Det er bygd ferdig 2 nye fabrikker som er tatt med på listen for 1954. Dessuten har 2 eldre torvanlegg — på grunn av ombygginger o. l. — kunnet tas med på listen over såkalte fabrikker. Derimot har i alt 4 fabrikker gått ut, da strøtorvdriften er nedlagt. Som oftest skyldes dette at torvressursene er brukt opp, og i et tilfelle er driften nedlagt etter brann ved fabrikk.

Av landets 55 fabrikker har ifølge oppgavene bare 40 stykker produsert torvstrø i 1954. Det er i første rekke de dårlige værforhold over Østlandet og dessuten mangel på arbeidshjelp enkelte steder, som er årsaken til at så mange fabrikker ikke har hatt produksjon siste sesong.

Den samlede produksjon ved torvstrøfabrikkene var i 1954 i alt 175.600 baller (avrundet til nærmeste 100 baller). De vil si bare